

IDENTIFICATIEGIDS

FLORABRU

IDENTIFICATIEGIDS

In je handen hou je een vereenvoudigde gids waarmee je planten kan identificeren.

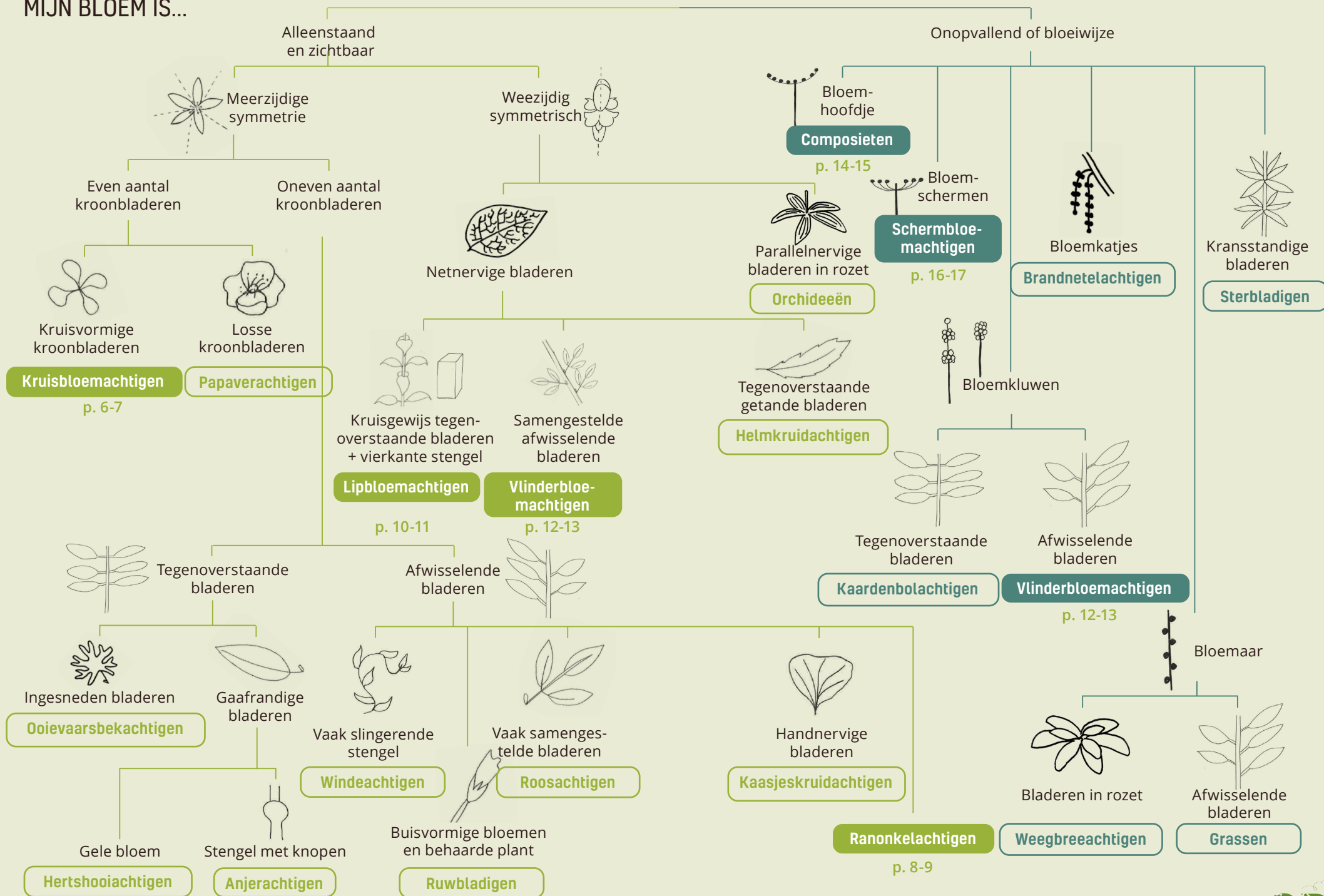
Veel floragidsen voor beginners zijn op kleur gesorteerd. Deze intuïtieve benadering heeft echter zijn grenzen eens je een bepaalde kennis hebt verworven. Als amateurbotanist zal je tijdens je observaties tot de vaststelling komen dat bepaalde planten op elkaar lijken (sommige hebben dezelfde vierkante stengel, andere hebben allemaal kruisvormige kroonbladeren). Zo ontdek je dat planten tot eenzelfde familie behoren. Voor het identificeren moet je dan wat verder op onderzoek uitgaan. Als je elk kenmerk van de plant observeert, kan je in eerste instantie de familie identificeren, waarna het aantal mogelijkheden beperkter wordt. Vervolgens kan je het geslacht en misschien zelfs de soort identificeren.

Wij hebben geopteerd voor een benadering per familie. De vereenvoudigde determinatiesleutel die je op pagina 4 en 5 vindt, is gebaseerd op Le cahier technique «Sur le chemine des Plantes Sauvages» de la Fédération des clubs CPN (Frankrijk).

In de plantkunde bestaat er een uitgebreide terminologie om elk deel van een plant nauwkeurig te beschrijven. We kunnen daar moeilijk aan voorbij, dus gebruiken we die ook. Om je te helpen, staan er illustraties op pagina 18-19 waarin deze delen worden voorgesteld. Wees gerust, wie veel met plantkunde bezig is, raakt er uiteindelijk volledig in thuis.

In deze eerste uitgave worden de plantenfamilies voorgesteld die het meest in Brussel voorkomen. We zullen zeker nog andere families toevoegen in toekomstige edities die in het kader van de Atlas van de Flora van Brussel zullen verschijnen.

MIJN BLOEM IS...

KRUISBLOEMACHTIGEN

Vier kroonbladeren in een kruisvorm? Dan is er geen twijfel mogelijk: je hebt met een plant uit de kruisbloemenfamilie te maken. Veruit de meeste soorten van deze familie zijn eetbaar en worden dus daarvoor gekweekt. Het gaat bijvoorbeeld om kool, mosterd, koolzaad (allen van het geslacht *Brassica*), rucola (*Eruca*), waterkers (*Nasturtium*), radijs (*Raphanus*), enz.

De vruchten zijn droog en gaan pas open als ze rijp zijn (het zijn *splitvruchten*). Ze lijken op peulen van de vlinderbloemenfamilie, maar anders dan peulen bevatten ze maar één rij zaden. De vruchten van de kruisbloemenfamilie worden *hauwen* genoemd.

Ook kenmerkend is dat de bloemen meestal in trossen staan (op een steel, gespreid langs de hoofdstengel).

De wetenschappelijke naam *Brassicaceae* verwijst naar het Latijnse *brassica*, dat op zijn beurt afgeleid is van het Keltische woord *bresic* voor "kool".

Look-zonder-look

Herderstasje

Gewone raket (© Françoise Clarinval)

LOOK-ZONDER-LOOK

Alliaria petiolata

- Vaste plant.
- Afgeronde/driehoekige bladeren, grof getand of gekarteld. Ruiken wat naar knoflook als je ze tussen de vingers wrijft.
- Kleine witte bloemen.
- Komt voor in schaduwrijke, stikstofrijke omgevingen en aan bosranden.
- De wortels smaken naar radijs, de bladeren naar knoflook, en de zaden kunnen als smaakvervanger voor mosterd worden gebruikt.

HERDERSTASJE

Capsella bursa-pastoris

- Eenjarige plant.
- Bloeiwijze in trossen. Kleine witte bloemen.
- Holle, driehoekige en afgeplatte hartvormige vrucht die op een herderstasje lijkt.
- Komt voor in pionieromgevingen, op omgewoelde grond en in spleten tussen tegels.
- Jonge bladeren die rauw worden gegeten smaken naar mosterd.

GEWONE RAKET

Sisymbrium officinale

- Eenjarige plant.
- Bloeiwijze in eindtrossen. Kleine gele bloemen.
- Rechtopstaande, sterk vertakte stengel. De hauwen zitten strak vast aan de stengel.
- De bladeren worden rauw gegeten en de plant kan in siroop worden gebruikt als slijmoplossend middel.

RANONKELACHTIGEN

De ranonkelachtigen vormen een complexe familie. Het is niet gemakkelijk om gemeenschappelijke kenmerken te geven, maar we kunnen ze niet negeren omdat er zo veel van zijn. Dit is de familie van de alom bekende boterbloem.

De planten hebben vaak opvallend gekleurde bloemen met veel *meeldraden* (mannelijk deel van de bloem). Veel van de gekweekte planten die in onze tuinen te vinden zijn, komen uit deze familie. Ze hebben meestal (maar niet altijd) afwisselende en sterk ingesneden bladeren. Het merendeel van de ranonkelachtigen is giftig.

De planten van dit geslacht gedijen in vochtige tot zelfs aquatische milieus. De wetenschappelijke naam *Ranunculaceae* verwijst naar het Latijnse *ranunculus*, wat «kleine kikker» betekent, een diertje dat graag in dezelfde omgevingen vertoeft.

Bosrank (© Pascal Hauteclair)

Scherpe boterbloem (© Pascal Hauteclair)

Dotterbloem (© Pascal Hauteclair)

Bosanemoon (© Pascal Hauteclair)

BOSRANK

Clematis vitalba

- Eén van de drie Belgische liaansoorten. Klimplant die tot 30 meter lang kan worden. Geribde, houtige stengels.
- Witte bloemen met veel meeldraden en 4 viltige *bloemdekbladeren* (geen onderscheid tussen *kroonbladeren* en *kelkbladeren* mogelijk). Bloemen in de oksels van de bladeren of aan de uiteinden van de takken en twijgen.
- Vruchten met lange, harige pluimpjes die tot 6 cm lang kunnen worden. Ze staan in groepjes van 15 tot 25, waardoor de plant er donzig uitziet.
- Waardplant voor veel rupsen van nachtvlinders.

SCHERPE BOTERBLOEM

Ranunculus acris

- Vaste plant.
- Bloem met 5 goudgele bloemdekbladeren en veel meeldraden.
- Algemeen bekend als boterbloem, hoewel de kruipende boterbloem nog vaker te zien is in gazons.
- De vrucht verspreidt zich door zich vast te hechten aan de vacht van dieren of aan kledij.
- Groeit in weiden en grasperken.

DOTTERBLOEM

Caltha palustris

- Plant die gedijt in natte gebieden. Groeit in groepjes.
- De vrij grote bladeren zijn hartvormig, getand en onbehaard.
- De bloemen hebben een diameter van 1,5 tot 5 cm. Ze hebben 5 goudgele bloemdekbladeren en veel meeldraden.

BOSANEMOON

Anemone nemorosa

- Laaggroeiende plant in loofbossen. Vormt vroeg in het voorjaar een dicht tapijt.
- Bloemen met 6-8 witte, soms lichtjes roze kroonbladeren.
- Handvormige, ingesneden bladeren.
- De hele plant is giftig.

LIPBLOEMACHTIGEN

Je hebt er vast enkele op je balkon of in je keuken staan, de lipbloemachtigen zijn immers vaak gebruikte kruiden. Tijm (*Thymus*), munt (*Mentha*), rozemarijn (*Rosmarinus*) en basilicum (*Ocimum*) behoren tot deze familie.

Kenmerkend zijn de bloemen in de vorm van een wijd openstaande mond. De "bovenlip" beschermt de voortplantingsorganen tegen de zon, op de "onderlip" kunnen insecten gemakkelijk landen. De bloemen groeien trapsgewijs rond de stengel (een *kranstandige* bloeiwijze).

Deze planten hebben *kruisgewijs tegenoverstaande* bladeren (ze staan langs de stengel tegenover elkaar, telkens een kwartslag gedraaid bij elke knoop). Opvallend is ook de vierkante stengel! Je voelt dit goed als je er zachtjes met je vinger overheen wrijft.

De wetenschappelijke naam *Lamiaceae* verwijst naar *Lamia*, een mensenetend monster uit de Griekse mythologie. Deze naam is op zijn beurt afgeleid van het woord *laimos*, wat keel(gat) betekent.

Hondsdraf (© Pascal Hauteclair)

Paarse dovenetel

Paarse dovenetel
(© Pascal Hauteclair)

Citroenmelisse

Citroenmelisse
(© Luc Devos)

Gewone brunel (© Pascal Hauteclair)

HONDSDRAF

Glechoma hederacea

- Vaste plant, 10 tot 40 cm hoog.
- Niervormige, gekartelde en handnervige bladeren.
- Paarse bloemen. Alleen de bloemdragende stengels staan rechtop.
- Groeit op koele, halfschaduwrijke grond. Bloeit vanaf maart. Deze plant is dus erg in trek bij hommels. De bladeren ruiken naar munt en citroen.

PAARSE DOVENETEL

Lamium purpureum

- Eenjarige plant.
- Aan de top staan groepjes roze tot paarsebloemen.
- Onderaan de stengel groeien maar weinig bladeren, maar meer naar de top toe wordt de bladgroei dichter en lopen de bladeren paarsig aan.
- Ietwat onaangename geur. Wordt ook wel rode brandnetel genoemd omdat de getande bladeren aan brandnetels doen denken. Houdt van zonnige, verstoorde grond.

CITROENMELISSE

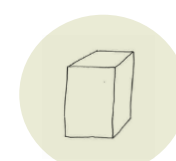
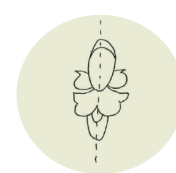
Melissa officinalis

- Vaste plant, 20 tot 50 cm hoog.
- Witte of gele bloemen.
- Eironde tot ruitvormige bladeren met een gekartelde, gezaagde tot getande rand. Die naar citroen ruiken als je ze tussen de vingers wrijft
- De plant komt oorspronkelijk uit het Middellandse-Zeegebied en is ingeburgerd in België.

GEWONE BRUNEL

Prunella vulgaris

- Vaste plant, 10 tot 40 cm hoog.
- Vierkante stengel met heel weinig bladeren.
- Typische blauwpaarse bloemen van de lipbloemachtigen, maar gegroepeerd in cilindervormige aren.
- Gedijt goed in grasperken en weiden op koele grond.

VLINDERBLOEMACHTIGEN

Nog een familie die op grote schaal gekweekt wordt in de landbouw! Gewone bonen (*Phaseolus*), sojabonen (*Glycine*), kikkererwten (*Cicer*), linzen (*Lens*), klaver (*Trifolium*), enz. Je herkent de soorten uit deze familie aan hun vlinderachtige bloemen (in tweezijdige symmetrie met 5 kroonbladeren: 1 groot kroonblad bovenaan - de vlag, 2 zijdelingse kroonbladeren - de zwaarden, 2 vergroeide kroonbladeren onderaan - de kiel). De bloeiwijze is in trossen (zoals honingklaver), in aren of in kluwen (zoals klaver).

De bladeren zijn vaak afwisselend en samengesteld, de vrucht is een peul. Het is een droge *splitvrucht* (die opengaat als hij rijp is), verdeeld in twee hokjes waarin enkele zaden zitten.

De wetenschappelijke naam *Fabaceae* verwijst naar *faba*, het Latijnse woord voor boon. De plant *Faba vulgaris* waaraan de naam van deze familie is ontleend, werd later hernoemd tot *Vicia faba*.

Hopklaver

Witte honingklaver (© Pascal Hauteclair)

Rode klaver

Vogelwikke (© Jean-Luc Frerotte)

HOPKLAVER

Medicago lupulina

- Eenjarige plant, 10 tot 50 cm hoog.
- De bladeren bestaan uit 3 deelblaadjes. Aan hun top hebben ze een driehoekig spitsje zoals een angel.
- Trossen van 10 tot 50 gele bloemen.
- Gedijt goed op grond die rijk is aan zware metalen. Wordt in de landbouw gebruikt als voederplant.

WITTE HONINGKLAVER

Melilotus albus

- Tweejarige plant, 50 tot 200 cm hoog.
- Drietallige bladeren met licht getande deelblaadjes.
- Bloeiwijze in trossen van 40 tot 60 witte bloemen.
- Heeft geen geur, in tegenstelling tot citroengele honingklaver. Groeit in wegbermen en vrij zandige weiden.

RODE KLAVER

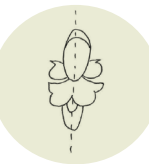
Trifolium pratense

- Vaste plant, 30 tot 60 cm hoog.
- De bladeren bestaan uit 3 groene deelblaadjes met daarop vaak een lichte, witte vlek in de vorm van een halve maan.
- Bloeiwijze dichtbloemig, bolvormig of eivormig met roze tot paarse bloemen.
- Wordt niet graag betreden, komt dus voor in matig onderhouden grasperken.

VOGELWIKKE

Vicia cracca

- Vaste plant, 20 tot 150 cm hoog. Klimplant.
- De bladeren bestaan uit 6 tot 15 paren deelblaadjes die uitlopen op een vertakte rank.
- Paarse of blauwe bloemen die allemaal aan dezelfde kant van de stengel en altijd in een even aantal groeien.

COMPOSITETEN

Wat je nu voor je ziet, is geen bloem, maar een heleboel kleine bloemen bij elkaar. De bloeiwijze bestaat uit een zogenaamd *bloemhoofdje*. Als we het voorbeeld nemen van het madeliefje, is de witte krans samengesteld uit *straalbloemen* (eenslachtig vrouwelijk) en het gele hart uit *buisbloemen* (tweeslachtig). Elk van deze bloemetjes wordt een vrucht (een *nootje*) die wegwaait met de wind of wanneer een kind erop blaast.

De wetenschappelijke naam *Asteraceae* verwijst naar aster, het Latijnse woord voor ster.

Duizendblad

Kompassla

Klein kruiskruid

Schijfkamille

DUIZENDBLAD

Achillea millefolium

- Vaste plant, 2 tot 15 cm hoog.
- Behaarde bladeren, 3 keer zo lang als breed. Sterk ingesneden, tot meer dan 30 keer op één blad. Lijkt op een veer.
- Witte, soms roze bloemen, gegroepeerd in bloemhoofdjes die samen een compacte tuil vormen (de hoofdjes zitten op hetzelfde vlak, maar de stelen zijn verschillend van grootte en groeien langs de stengel).
- Komt voor in wegbermen en op zonnige plaatsen zonder veel betreding. Bekend om zijn wondhelende eigenschappen.

KOMPASSLA

Lactuca serriola

- Eenjarige plant, 50 tot 120 cm hoog.
- De bladeren staan loodrecht op de grond gericht zodat ze niet uitdrogen door verhitting van de zon. Doordat ze min of meer op de noord-zuidas groeien, lijken ze op een kompas. Aan de onderkant staan stekels langs de hele middennerf.
- Lichtgele lintbloemen in de hoofdjes.
- Groeit op stikstofrijk braakland.

KLEIN KRUISKRUID

Senecio vulgaris

- Eenjarige plant, 5 tot 50 cm hoog.
- Bloemhoofdjes met een diameter van 0,5 tot 1 cm die enkel uit gele buisbloemen bestaan. Schutbladeren met zwarte topjes.
- Gedijt goed op verharding en omgewoelde grond.

SCHIJKAMILLE

Matricaria discoidea

- Eenjarige plant, 5 tot 30 cm hoog.
- Hoofdjes met alleen groengele buisbloemen. Lijkt wat op een madeliefje zonder witte bloemenkrans. De bloemen ruiken lekker (naar ananas volgens sommigen) als je ze tussen de vingers wrijft.
- Sterk ingesneden bladeren.
- Wordt gebruikt als infusie, zoals alle soorten.

SCHERMBLOEMMAGTIGEN

De bloeiwijze bestaat uit *bloemschermen*, d.w.z. dat de bloemen op hetzelfde vlak zitten, de stelen even groot zijn en vanuit hetzelfde punt op de stengel ontspringen. De afwisselende, sterk ingesneden bladeren zitten gedeeltelijk met hun steel als een schede om de - meestal gegroefde - stengel heen.

We vinden de planten uit deze familie vaak op ons bord terug. Zoals wortel, venkel, pastinaak, peterselie, komijn, koriander, enz. Sommige soorten zijn echter dodelijk (zoals gevlekte scheerling). Over het algemeen hebben giftige schermbloemachtigen een kale stengel, terwijl eetbare soorten behaard zijn. Het is dus belangrijk om heel goed op te letten! Ga geen planten plukken als je daar niet voor opgeleid bent of in het gezelschap bent van een professional.

De wetenschappelijke naam *Apiaceae* verwijst naar *apium*, het Latijnse woord voor selderij.

Peen (© Marina Lemoine)

Berenklaauw (©Pascal Hauteclair)

Venkel (© Louis Bronne)

PEEN

Daucus carota

- Een- of tweejarige plant, tot 150 cm hoog.
- Kleine, witte bloemen in schermen. In het midden van het bloemscherm zit vaak een rode bloem die iets groter is dan de andere.
- De bladeren zijn diep ingesneden en hebben de kenmerkende geur van wortel.
- De stengel is behaard, wat helpt om de plant te onderscheiden van gevlekte scheerling of dodemansvingers. Raak de plant uit voorzorg niet aan, tenzij je een uitgebreidere opleiding hebt gehad dan enkel deze gids.

GEWONE BERENKLAUW

Heracleum sphondylium

- Vaste plant die tot 2 meter hoog kan worden.
- De bladeren bestaan vaak uit 5 tot 7 deelblaadjes. De bladsteel zit als een schede om de knopen van de stengel heen.
- De geur van de bloeiwijze kan aan urine doen denken.
- Komt voor op koele, vochtige plaatsen.

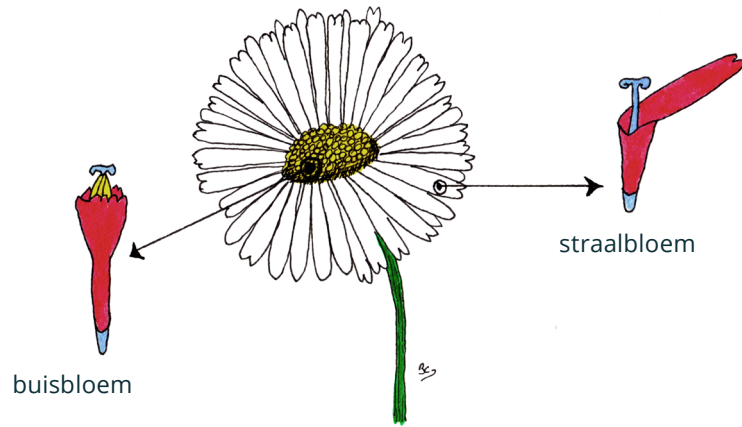
VENKEL

Foeniculum vulgare

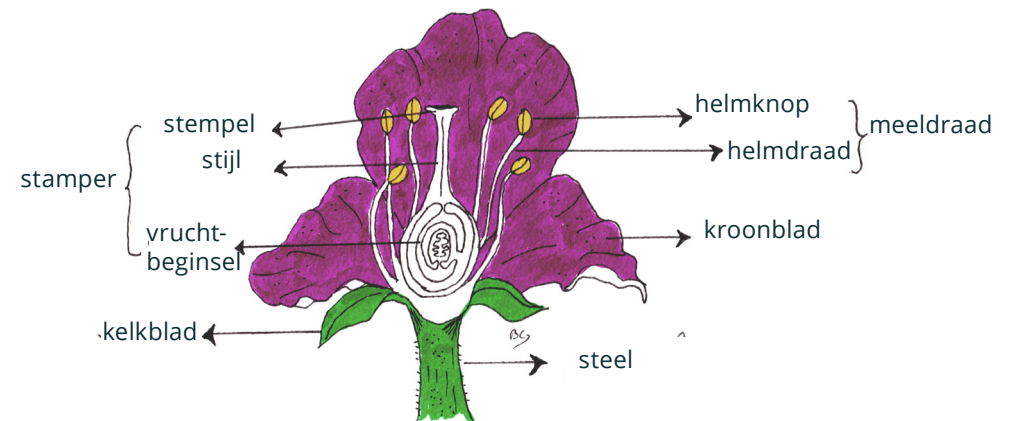
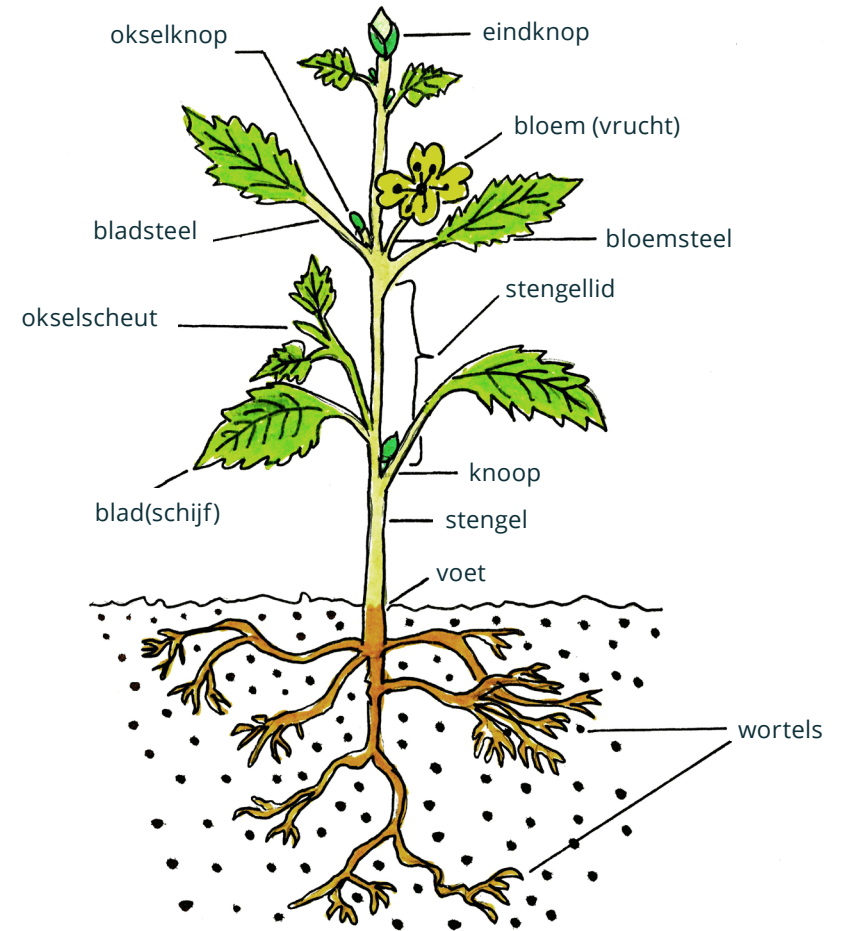
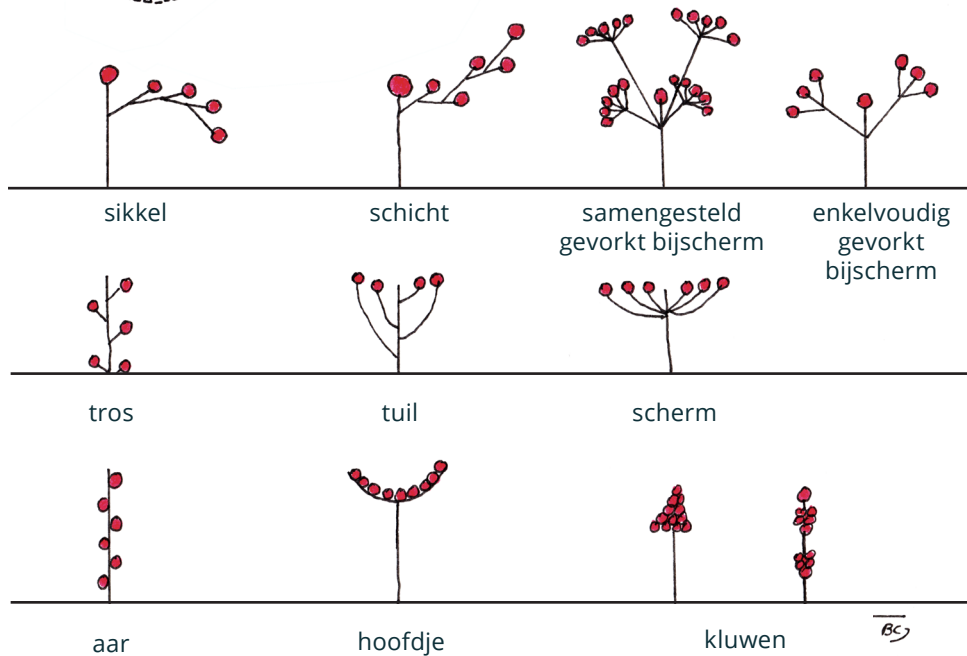
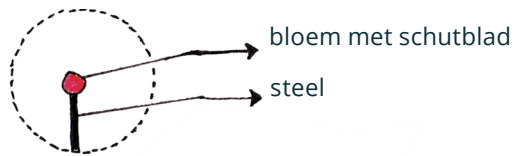
- Vaste plant.
- Gele bloemen met 5 opgerolde kroonbladeren in schermen.
- Kale stengel (een uitzondering op het eerder genoemde regeltje, waaruit nog maar eens blijkt dat je **ECHT** moet opletten).
- Blauwgroene bladeren, ingesneden in lange, fijne slippen, met een bladsteel als een schede om de stengel heen.
- Kenmerkende geur van anijs.

TERMINOLOGIE

Legende

WAT IS FLORABRU...

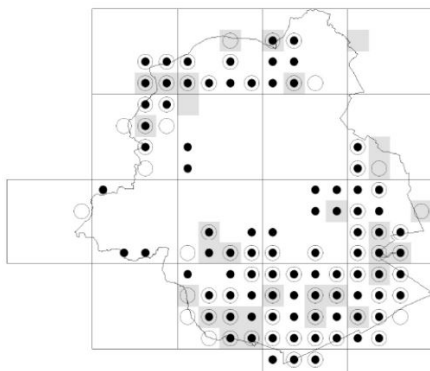
Onlangs heeft Leefmilieu Brussel aan Natagora i.s.m. Natuurpunt gevraagd om een nieuwe floristische atlas op te maken voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het principe is hetzelfde als voor vogels, amfibieën en zoogdieren: de aanwezigheid van alle plantensoorten op Brussels grondgebied op een gestandaardiseerde manier in kaart brengen. Op basis van dit onderzoek zal de evolutie van de soorten sinds de laatste atlas van 2006 geanalyseerd kunnen worden.

Hoe reageren planten op de klimaatverandering? Hoe evolueert de diversiteit van de flora in Brussel in vergelijking met andere grote Europese steden? Wat is het effect van de maatregelen die de overheid heeft genomen? Welke soorten zouden in Brussel beschermd moeten worden? Dit zijn het soort vragen waarop de nieuwe floristische atlas antwoorden kan aanreiken. In de vorige atlas was bijvoorbeeld een lijst opgesteld van 15 soorten die sterk waren vooruitgegaan op stenige - en in steden vaak voorkomende - ondergronden, met name de hemelboom, die wordt beschouwd als een invasieve soort.

Hiervoor wordt het grondgebied verdeeld in 188 hokken van 1 x 1 km (volgens een IFBL-rooster) en wordt tijdens veldwerk een lijst opgesteld van alle planten die in elk hok voorkomen. Zo ontstaat een verspreidingskaart voor elke soort, zoals de kaart hiernaast voor de bosanemoon.

Anemone nemorosa L.

- 1939-1971
- 1972-1994
- 1995-2005

Afbeelding 1. Aanwezigheid van de bosanemoon (*Anemone nemorosa* L.) per vierkante kilometer, verdeeld over drie periodes van de vorige atlassen. Allemeersch, 2006.

Voor de atlas van 2006 was een groot deel van het veldwerk al uitgevoerd door vrijwilligers, onder meer leden van de AEF (Association pour l'Étude de la Floristique). Deze nieuwe atlas is de ideale gelegenheid om nieuwe vrijwilligers en ervaren botanisten te betrekken bij een gemeenschappelijk project. Er zullen dus meerdere evenementen worden georganiseerd voor mensen met verschillende niveaus van botanische kennis.

Roosmarijn Steeman
Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be
florabru.natagora.be

VOOR MEER INFO

- **Leefmilieu Brussel**, Administratie voor milieu en energie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: <https://leefmilieu.brussels>
- **Natagora** vzw: www.natagora.be
- **Natuurpunt** vzw: www.natuurpunt.be
- **Urban Ecology Centre (CEU)** vzw: www.urban-ecology.be
- Platform voor invoer van gegevens en databank rond biodiversiteit: www.waarnemingen.be
- Applicaties in verband met waarnemingen.be: ObsMapp; ObsIdentify (Android); IObs (iOS)
- Botanische MOOC (onlinecursus) van Tela-Botanica: www.tela-botanica.org

CREDITS

Uitgegeven door Natagora en het Urban Ecology Centre (CEU), op initiatief en met de steun van Leefmilieu Brussel, 2024.

REDACTIE :

Isabelle Tonglet - Nederlandse vertaling: Wim Vandepoele (www.tradunion.be)

LAY-OUT :

Pierre Lacroix, Amandine Kervyn

ILLUSTRATIES:

Cover: Pierre Lacroix. Pagina's 18 en 19: Bénédicte Charlier. Andere: Madeline Hammond, Pierre Lacroix

FOTOCREDITS :

Indien niet nader bepaald, zijn de foto's afkomstig van Natagora of het CEU.

BRONNEN :

- Cahier technique « Sur le chemin des Plantes Sauvages » de la Fédération des CPN
- A. Muratet, M. Muratet, M. Pellaton. Flore des friches urbaines. Editions Xavier Barral
- Sauvages de ma rue - Guide des plantes sauvages des villes de France. Museum national d'Histoire naturelle en Le passage.
- A.-L. Jacquemart, C. Descamp. Flore écologique de Belgique et des régions limitrophes. De boeck supérieur

bruxelles
environnement
leefmilieu
brussel
.brussels

natagora

